

Verlag online bijeenkomst

20 januari 2022

Centre of Expertise Arts&Education

Sociaal
Engagement

&

Educatie

Het CoE Arts&Education is een samenwerking van:

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Bijeenkomst #2

Sociaal Engagement en Educatie

Het Centre of Expertise Arts&Education zet zich in voor educatief en maatschappelijk onderzoek en innovatie dat aangejaagd wordt door de kunst. Hiervoor zijn twee onderzoeklijnen geformuleerd: 'Onderwijs op het snijvlak van Kunst, Wetenschap en Technologie' en 'Sociaal engagement'. Samen met het werkveld scherpen we deze thema's met hun bijbehorende onderzoekthema's aan. Op 20 januari 2022 organiseerden we daarom een online kennis uitwisselingsbijeenkomst rondom Sociaal Engagement en Educatie met vertegenwoordigers uit o.a. het culturele en educatieve werkveld. De bijeenkomst was opgebouwd uit een aantal onderdelen: een lezing vol met good practice voorbeelden, een gesprek tussen onderzoekers en specialisten uit het werkveld en brainstorms met terugkoppeling. Deze bijeenkomst leverde veel waardevolle informatie op voor de onderzoeksagenda Sociaal Engagement en algemene aanbevelingen voor het Centre of Expertise Arts&Education. In dit document doen we verslag van deze bijeenkomst.

Anne Nigten
Kwartiermaker → [Centre of Expertise Arts&Education](#)

Inhoud

p. 3 [Lezing](#)

p. 4 [Lectoren in gesprek met het werkveld](#)

p. 5 [Brainstorms](#)

p. 5 [Opvallende suggesties uitgelicht](#)

Brainstorm sessie 1:

p. 6 [Kunst, participatie en community](#)

o.l.v. Emiel Heijnen

Brainstorm sessie 2:

p. 9 [Kunst, activisme en burgerschapsonderwijs](#)

o.l.v. Nathalie Roos

Brainstorm sessie 3:

p. 12 [Kunst, toegankelijkheid en inclusie](#)

o.l.v. Melissa Bremmer

Lezing

Adriaan Luteijn in gesprek met Emiel Heijnen

Adriaan Luteijn (Artistiek manager en Choreograaf Introdans) gaf een inspirerende lezing over Sociaal Engagement en de strategieën voor bijzondere doelgroepen die ontwikkeld zijn bij Introdans. Adriaan noemt zichzelf een 'inclusie drammer' en in zijn lezing wordt duidelijk wat hij hiermee bedoelt. Hij vertelt over de aanpak, de ontwikkeling en de leermomenten vanuit zijn jarenlange praktijk. Dit doet hij aan de hand van drie good practice projecten, in de video's die hij laat zien komen de participanten met zeer uiteenlopende achtergronden uitgebreid aan het woord. Adriaan pleit in het nagesprek met Emiel Heijnen (→ [lector Kunsteducatie, AHK](#)) voor het oprekken van het begrip excellentie zoals dit gebruikt wordt bij toelating van dans- en kunstopleidingen. Hij stelt voor dat er ook naar andere 'soorten' excellentie gekeken wordt zodat de opleidingen toegankelijk worden voor mensen met een MBOachtergrond en diegene die geen passende vooropleiding hebben. De lezing van Adriaan Luteijn is → [hier terug te zien](#).

'Pink Panther Party' © Introdans Hans Gerritsen 2021

'De Ontmoeting Pro Forma' © Introdans Hans Gerritsen

Als advies voor de ontwikkeling van Sociaal Engagement in de Educatieve context gaf hij ons mee:

.....
'Het zou mooi zijn als er een leertool ontwikkeld zou kunnen worden, waarmee HBO-studenten al vroeg in hun opleiding, naast hun artistieke ontwikkeling, hun plaats als kunstenaar in de gehele maatschappij leren ontdekken. Niet perse om die richting op te moeten, maar wel de rol van de kunstenaar in de wereld te zien... En daarvoor moet je echt de klas, studio, het atelier even uit om mensen buiten jouw normale sociale kring te ontmoeten. Ik ben ervan overtuigd dat dat een sensitiviteit oplevert die je voor welke richting dan ook, van maker, tot uitvoerder tot docent altijd kunt gebruiken in je toekomst.'

Adriaan Luteijn
(Artistiek manager en choreograaf → [Introdans](#))

Lectoren in gesprek met het werkveld

Melissa Bremmer (→ lector Kunsteducatie, AHK) en Anna Hotze (→ lector Wetenschap en Technologie, Hogeschool iPabo) zijn in gesprek gegaan met specialisten uit het werkveld over de betekenis van Sociaal Engagement in hun (educatieve) praktijk. In dit verslag is een aantal citaten opgenomen uit de gesprekken met Adriaan Luteijn (Introdans), Ruud van der Wel (My Breath My Music), Nico Teunissen (De Onderwijsspecialisten), Kees Blijleven (Theater de Krakeling), Ronald Ligtenberg (Possiblize), Kayleigh Boumedyan (Meervaart) en het video statement van Dominique Himmelsbach de Vries (Sociaal kunstenaar en ideeëngenerator). Deze citaten vind je terug bij de onderwerpen die aan de orde kwamen in de brainstorm.

Melissa Bremmer in gesprek met Nico Teunissen

‘... voor het (voortgezet) speciaal onderwijs betekent sociaal engagement steeds meer: samenwerken met de buitenwereld. We zijn steeds op zoek naar partners uit de buitenwereld die het onderwijs kunnen verrijken en waarmee we structureel samen kunnen werken.’

Nico Teunissen (Hoofd Sport en Cultuur → De Onderwijsspecialisten)

Brainstorms

Wat kunnen we leren van en met elkaar over Sociaal Engagement en Educatie? Waar liggen de vragen voor toekomstig onderzoek van het Centre of Expertise Arts & Education?

In de brainstorms stonden kennisuitwisseling en innovatiebehoeften centraal: 'Wat kunnen we leren van en met elkaar over Sociaal Engagement en Educatie? Waar liggen de vragen voor toekomstig onderzoek van het Centre of Expertise Arts & Education?' Er werd gebrainstormd over drie sociaal engagement deelthema's: Kunst, participatie en community; Kunst, activisme en burgerschapsopvoeding; en Kunst, toegankelijkheid en inclusie. De brainstorms werden gestructureerd volgens vier kwadranten: Kansen en potentieel; Bedreigingen & obstakels; Dromen & inspiratie en Acties & aanbevelingen. Hieronder geven we een globale samenvatting van de brainstorms.

'... als je zo veel mogelijk groepen wilt betrekken bij kunst en cultuur dan moet je een beetje af van de veilige paden, je moet soms durven iemand voor een groep te zetten die misschien geen lesbevoegdheid heeft maar wel een rolmodel is !...'

Kayleigh Boumedyan (Hoofd Afdeling Talentontwikkeling & Educatie → Meervaart)

Opvallende suggesties uitgelicht

In de brainstorms werd een aantal inspirerende vergezichten geschetst, van blinde audities bij de conservatoria tot kunstacademies voor getalenteerde VSO leerlingen. De deelnemers gaven een aantal aanbevelingen dat bij de verschillende brainstorms terugkomen of in elkaars verlengde liggen. Zo pleitte een aantal mensen voor regelmatige uitwisselingen met het werkveld op het gebied van kennis, innovatie behoeften en good practice. Een aantal keer werd het potentieel van kennis en methoden uit de kunsten naar voren gebracht als vehicle of inspiratiebron voor (onderwijs) innovatie. In verschillende varianten wordt er aangeraden om naar 'buiten' te gaan. Hiermee wordt onder andere verwezen naar samenwerking met partijen buiten de kunstdisciplines, buiten de kunstbubbel, buiten de kunsteducatie op scholen etc. Er wordt ook meerdere keren gesteld dat het CoE Arts&Education aan de slag kan gaan in de wijk of de gemeenschap waar naar 'ruwe diamanten' op pleintjes gescout kan worden zoals in de sport gedaan wordt. Dit sluit aan bij de aanbeveling voor de inzet van rolmodellen uit de jongeren- of populaire cultuur of kunstactivisten, die worden vervolgens ook aangehaald als kunst educatieve inspiratiebron voor leerlingen. Volgens deze aanbevelingen zou het geen belemmering moeten zijn als de rolmodellen geen didactische scholing hebben.

Er worden enkele min of meer concrete onderzoeksuggesties meegegeven: Start een onderzoek naar creativiteitsontwikkeling in relatie tot IQ; start een onderzoek (met het mbo) naar peer to peer education en het mixen van kunst en techniekopleidingen; Start, samen met mediakunstenaars een praktische vertaling van synesthesie onderzoek naar geluid-gevoel, geur- spel etc.. En meer in algemene zin: het onderzoek van het CoE kan een aanjager zijn voor curriculumvernieuwing op muziekscholen en conservatoria.

Tenslotte nog enkele opvallende en bondige acties die voorgesteld werden:

- ☆ Neem het MBO mee in de ontwikkeling van de Sociaal Engagement onderzoeksagenda
- ☆ Zet de leerling centraal
- ☆ Maak het concreet, start met kleine pilots
- ☆ Benut de know-how van nieuwkomers (vluchtelingen)
- ☆ In samenwerkingen met andersdenkende komen de talenten van (V)SO leerlingen beter tot uitdrukking
- ☆ Betrek verschillende generaties bij het onderzoek en bouw een inclusief Centre of Expertise

Luister naar de stem van de verlegen activist en kleur buiten de lijntjes !

Kunst, participatie en community

Kansen en potentieel

- ☺ Bruggen slaan, buiten de 'hokjes' denken, naar buiten gaan en bubbels doorbreken
- ☺ Bouw een inclusieve en naar buiten gekeerde organisatie
- ☺ Kennis en methoden uit de kunst kunnen door dit CoE worden ingezet worden

‘... Betrek mensen met een beperking in alle lagen van de organisatie, laat ze niet alleen meedoen, maar ook meedenken. Zij brengen zoveel mee en geven herkenning en inhoud aan het programma, waardoor ons programma bijvoorbeeld enorm versterkt is. Er zijn veel talenten binnen de gemeenschap van mensen met een beperking, nodig ze uit!...’

Ruud van der Wel (oprichter → [My Breath My Music](#)) & Karin van Dijk (bestuurslid → [My Breath My Music](#))

Acties en aanbevelingen

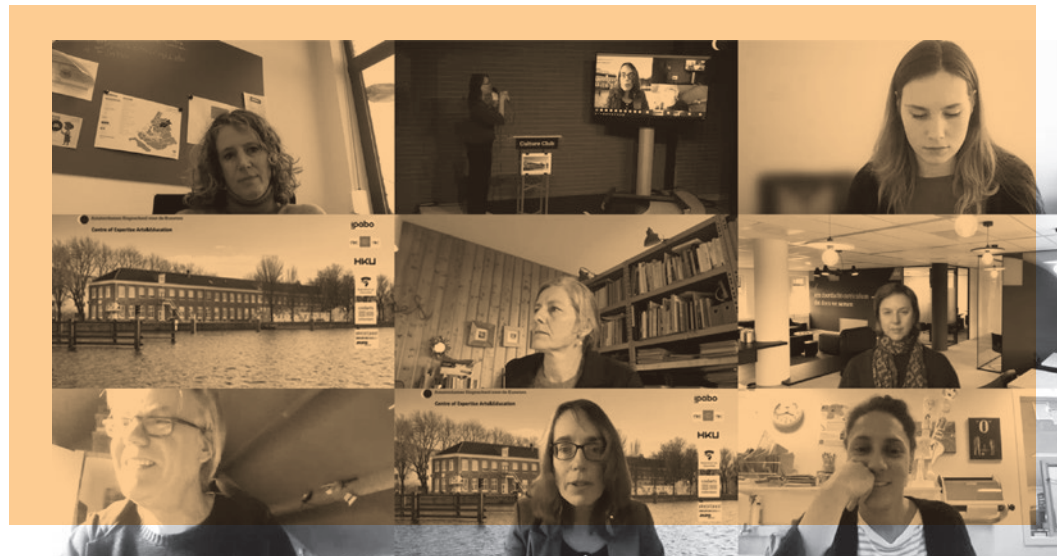
- ☆ Neem het mbo mee in projecten
- ☆ Gebruik sport als inspiratie, ga met laagdrempelige scouting (op de pleintjes) aan de slag

‘... Geef een podium aan makers die niet van het kunstonderwijs komen maar die gewoon in de praktijk ontzettend veel geleerd hebben omdat ze de middelen voor een kunstvakopleiding niet tot hun beschikking hadden...’.

Kayleigh Boumedyan (Hoofd Afdeling Talentontwikkeling & Educatie → [Meervaart](#))

Obstakels en uitdagingen

- △ Er is een risico dat men verzandt in therapeutische gesprekken als het gaat om bijzondere doelgroepen
- △ Aan moeten kunnen tonen wat de economische opbrengst (waarde) is
- △ Armoede, intensieve zorg en corona kunnen obstakels zijn

Anna Hotze in gesprek met Ruud van der Wel

Dromen en inspiratie

- ♡ Sport is een inspiratie
- ♡ Maker bij 65+ festival die met VR techniek verhalen van iemand die doodging verbeeldde

Kunst, participatie en community

Inspirerende voorbeelden uit de praktijk

→ Catching Cultures Orchestra

muziek die vluchtelingen hebben meegenomen een plek geven in de Nederlandse samenleving. De pijlers zijn muzikale nieuwsgierigheid en sociale betrokkenheid

→ Power to the Models

hier draait fotograaf en curator Jan Hoek de machtsverhoudingen tussen fotograaf en model radicaal om

→ Female economy

o.l.v. Adelheid Roosen, statement: we adopteren elkaar. Kunstenaars en stadsbewoners

→ Presikhaaf university

platform waar jongeren en kinderen samenkomen om te werken aan sociale- en maatschappelijke vraagstukken, Arnhem

→ Ouderensongfestival

landelijk festival met voorrondes in verzorgingshuizen, prefinals in theaters in Houten en Heerenveen en de Grande Finale in het DeLaMar Theater

→ Verdedig Noord

Wij blijven hier, verdedig het sociaal weefsel van Amsterdam Noord

→ SICK festival

a public festival where health and creativity meet, Manchester (GB)

Kunst, activisme en burgerschapsonderwijs

o.l.v. Nathalie Roos (onderzoeker en docent Breitner Academie, AHK)
Verslaggever: Meldrid Ibrahim (docent Breitneracademie, student Master Kunsteducatie AHK)

1. Wat zijn de kansen?

Het potentieel en de mogelijkheden

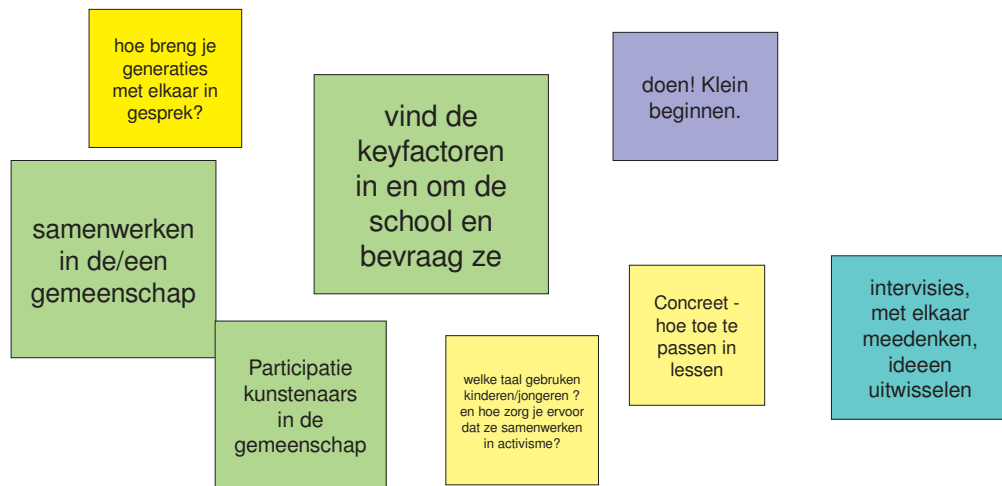
2. Wat zijn de bedreigingen?

De uitdagingen en de obstakels

4. Waarmee (hoe) gaan we aan de slag

De stappen en acties naar onderzoek

3. Wat is je inspiratie?

De voorbeelden en de dromen

Kunst, activisme en burgerschapsonderwijs

Kansen en potentieel

- ☺ Activistische kunst biedt kansen voor kunsteducatie als burgerschapsonderwijs
- ☺ Wat is activisme? Dit kan ook zacht (soft terror), poëtisch en grappig kan zijn

'A Paper Monument for the Paperless'
© Dominique Himmelsbach de Vries

Acties en aanbevelingen

- ☆ Luister naar de stem van de verlegen activist
- ☆ Breng generaties met elkaar in gesprek
- ☆ Zorg dat er met elkaar meegedacht kan worden en ideeën uitgewisseld worden

‘... Ik wil kunst maken die in dienst staat van het sociale debat. Als kunstenaar denk je in beelden en kan je associaties leggen die lineair denkende mensen helemaal niet kunnen leggen. Hierdoor kan je nieuwe paden en nieuwe benaderingswijzen voor sociale vraagstukken ontwikkelen. Mijn werk provoceert middels een hoog WTF gehalte en aha-erlebnissen.’

→ [Dominique Himmelsbach de Vries](#)
(Sociaal kunstenaar en ideeëngenerator)

Obstakels en uitdagingen

- △ Handelingsverlegenheid van docent: Hoe moet ik over schurende onderwerpen praten?
- △ De algemeen heersende ‘meningencultuur’

‘... we vinden het belangrijk om actief te zijn in wijken die verder van het centrum af liggen. De exploitatie van een theater locatie koppelen aan toegankelijkheid in de brede zin van het woord is wel een uitdaging.’

Kees Blijleven
(Directeur → [Theater de Krakeling](#))

Dromen en inspiratie

- ♡ De leerlingen en jongeren zelf, hun wereld, hun stem
- ♡ Onderwerpen die dicht bij de leefwereld van de leerling liggen
- ♡ Je eigen klerenkast of je eigen consumptiepatroon

Kunst, activisme en burgerschapsonderwijs

Inspirerende voorbeelden uit de praktijk

→ Nowhere productiehuis
(t)huis voor talent

→ Shertise Solano
Rotterdamse multimedia kunstenaar met Caribische roots, wiens werk verschillende culturen en uitingsvormen verbindt in een heel eigen stijl

→ Naomie Pieter
Nederlands-Caribische performancekunstenaar, choreograaf en antiracisme- en queeractivist

→ The Black Archives
uniek historisch archief waar men terecht kan voor inspirerende gesprekken, inhoudelijke activiteiten en boeken vanuit zwarte en andere perspectieven die elders vaak onderbelicht zijn

→ Kismanstudio
'The complexity of simplicity' van grafisch ontwerper en illustrator Max Kisman

→ Julian Abraham 'Togar'
kunstenaar, musicus, pseudo-wetenschapper, Yogyakarta (Indonesie). Volgens de kunstenaar vat deze alomvattende vraag zijn werk samen: how to best engage with systems?

→ Babs Gons, schrijver
performer, host, docent en Vrije Schrijver aan de VU

→ Companie Theater (CT)
is een cultureel collectief voor interdisciplinaire vormen van kunst en cultuur. We programmeren kras kras door elkaar: film, dans, mode, theater, expositie, muziek en festivals

→ Pris Roos artist, curator
researcher and storyteller, Rotterdam. Regelmatige terugkerende onderwerpen in haar werk zijn identiteit, migratie en herinnering

→ Farida Sedoc
beeldend kunstenaar wiens werk verwijst naar straat cultuur waar de stad en haar bewoners elkaar ontmoeten

→ Voguing in House of Vineyard
het eerste Nederlandse queer ballroom-house, georganiseerd door Amber Vineyard

→ Richard Kofi
beeldend kunstenaar, programmeur bij het Bijlmerparktheater en curator. Samen met Simone Zeefluik presenteert hij de podcast Project Wiaspora, over de alledaagsheid van kunst, cultuur en activisme

Kunst, toegankelijkheid en inclusie

o.l.v. Melissa Bremmer (lector Kunsteducatie, AHK)
Verslaggever: Marina Kaptijn (performer, coachstudent Master Kunsteducatie, AHK)

1. Wat zijn de kansen? Het potentieel en de mogelijkheden

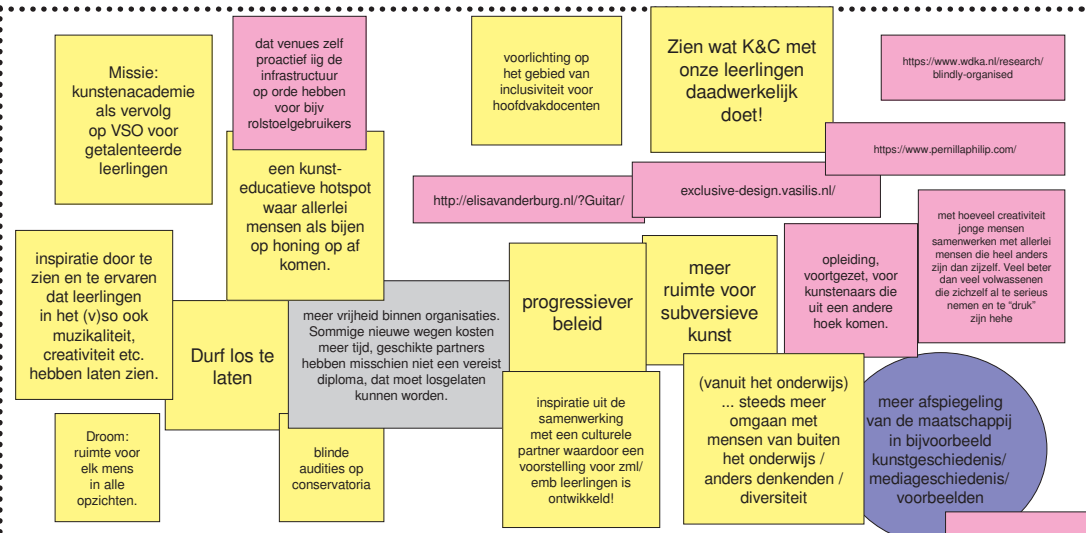
2. Wat zijn de bedreigingen? De uitdagingen en de obstakels

4. Waarmee (hoe) gaan we aan de slag De stappen en acties naar onderzoek

3. Wat is je inspiratie? De voorbeelden en de dromen

Kunst, toegankelijkheid en inclusie

Kansen en potentieel

- ☺ Rolmodellen kunnen zorgen voor verandering van binnen uit
- ☺ Het onderzoek vanuit het CoE kan een aanjager zijn voor curricula vernieuwing op muziekscholen en conservatoria
- ☺ Benutten van know-how die nieuwkomers (vluchtelingen) meebrengen

‘... benader een beperking als een inspiratiebron: dove mensen kunnen niet horen maar ze kunnen wel ruiken of voelen. Dus als je een muziekfestival organiseert volstaat het niet om een gebarentolk in te zetten. Nee, dan laat je muziek ook ruiken en dan moeten mensen de zangers ook kunnen proeven bij wijze van spreken, daarmee verrijk je de artistieke wereld...’

Ronald Ligtenberg (Directeur → [Possiblize](#))

Obstakels en uitdagingen

- △ Langdurige aandacht en duurzame inclusie
- △ Vastgeroeste opvattingen over curricula
- △ Te veel focus op individualisme en persoonlijk succes (o.a. op conservatoria)

‘In samenwerkingen met andersdenkende leer je steeds beter kijken naar onze leerlingen van het speciaal onderwijs en zie je dat de talenten van onze leerlingen steeds beter tot uitdrukking komen’

Nico Teunissen
(Hoofd Sport en Cultuur → [De Onderwijsspecialisten](#))

Acties en aanbevelingen

- ☆ Verzamel wetenschappelijk bewijs voor beleidsmakers
- ☆ Start een kunstacademie voor getalenteerde leerlingen die niet de ‘juiste’ achtergrond/vooropleiding hebben
- ☆ Start een onderzoek naar creativiteitsontwikkeling in relatie tot IQ
- ☆ Start een onderzoek (mbo) naar peer to peer education en ook mixen van kunst en techniekopleidingen

Dromen en inspiratie

- ♡ Een kunst-educatieve hotspot waar allerlei mensen als bijen op honing op af komen
- ♡ Blinde audities op conservatoria

Kunst, toegankelijkheid en inclusie

Inspirerende voorbeelden uit de praktijk

→ Exclusive Guitar

Eric Groot Kormelink zit al zijn hele leven in een rolstoel vanwege een spierziekte. Hij wilde graag gitaar spelen maar zijn beperking zat dit in de weg. Elisa van der Burg, Rick de Vos en Audrey Boulland (Minor Makers Lab, HvA) ontwierpen en bouwde een speciale gitaar voor Eric.

→ Exclusive Design van Vasilis van Gemert

onderzoek (Master Design, Willem de Kooning Academie).
Onderzoeksvraag: Wat als we uitsluitend websites ontwerpen voor mensen met een beperking?

→ The Iridescent Institute of Desire

van kunstenaar / onderzoeker Pedro Matias (He/His, They/Them)

→ Pernilla Manjula Philip

Green Cross van designer Pernilla Manjula Philip (Sandberg Institute)